

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра психології

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент
Мірошниченко О.М.

« ____ » _____ 2020 р.

СИЛАБУС

**навчального курсу «Психологічна експертиза»
спеціальність 053 «Психологія»
форма навчання: денна**

РОЗРОБНИК:

доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент

Дем'яненко Ю.О. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри психології

Протокол № __ від «__» _____ 2020 р.

Кредити та кількість
годин:

4 кредити ECTS; години: 16 лекційних, 24
семінарських та 80 самостійна робота.

Чернігів – 2020

Анотація курсу

Сучасний світ висуває усе суворіші вимоги до особистісних якостей компетенцій працівника. Постає вимога до підготовки не тільки високопрофесійних але і конкурентноспроможних фахівців. Для вирішення даного завдання у вищих навчальних закладах розширюється та удосконалюються навчальні компетенції, зокрема опанування знаннями та вміннями проведення психологічної експертизи.

У курсі «Психологічна експертиза» розкриваються теоретичні та методологічні проблеми психологічної експертизи як специфічної сфери діяльності психолога, питання особистісної та професійної готовності психолога до експертної діяльності. Курс передбачає практичне оволодіння вміннями та навичкам проведення психологічної експертизи у різних галузях життєдіяльності людини.

Як теоретична основа курсу виступають фундаментальні загальнопсихологічні дисципліни. Курс носить інтегрально-прикладний характер.

Психологічна експертиза тісно пов'язана з такими дисциплінами як загальна, соціальна, вікова, диференціальна психологія, патопсихологія, медична психологія та прикладними сферами психології психотерапія та психокорекція.

Мета курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічна експертиза» є: розвиток наукового психологічного мислення студентів; формування практичного спрямування набутих знань за рахунок співставлення теоретичних уявлень про сутність та методи експертної роботи; знання сталої системи наукових категорій і понять, за допомогою яких у психології описується фактологічне різноманіття проявів соціально-психічного життя людини; ознайомлення студентів з основними теоретико-методологічними засадами експертної діяльності; формування у студентів уміння аналізувати факти та вирізняти фактори що вплинули на формування, розвиток, становлення людини

Організація навчання

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Експертиза як особливий вид діяльності психолога. Предмет, завдання, структура і принципи експертної роботи	19	2	2	-	15
2	Етапи та технологія проведення психологічної	19	2	2	-	15

	експертизи					
3	Психолого-педагогічна експертиза.	16	2	4	-	10
4	Психолого-медико-педагогічна експертиза	16	2	4	-	10
5	Медико-соціальна експертиза	16	2	4	-	10
6	Соціально-психологічна експертиза	16	2	4	-	10
7	Судово-психологічна експертиза	18	4	4	-	10
Всього годин за курсом		120	16	24	-	80

Завдання до семінарів та практичних занять

Семінарські заняття

Готуючись до семінарського заняття Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність у конспекті всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки). Відсутність конспекту або неповний конспект, навіть за умови вашої присутності на семінарі, оцінюється в 0 балів.

Плани семінарських занять

Тема №1: Експертиза як особливий вид діяльності психолога.

Предмет, завдання, структура і принцип експертної роботи.

План

1. Психологічна експертиза як процес вивчення, аналізу, оцінки будь-яких питань, проблем, рішень, що потребують спеціальних знань про природу і психіку людини, для надання науково-обґрунтованого висновку.
2. Основні проблеми, що потребують психологічної експертизи.
3. Основні поняття та методологічні принципи експертного аналізу.
4. Особи та установи, які можуть залучатися до експертизи.

Контрольні питання

1. Доведіть тезу, що експертна діяльність є особливим видом діяльності психолога.
2. Назвіть об'єкт та предмет психологічної експертизи.
3. В чому полягає мета психологічної експертизи?
4. Назвіть основні завдання психологічної експертизи.
5. Перелічте основні поняття характерні для експертного аналізу.

6. Які методологічні принципи експертного аналізу вам відомі?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. *«Особливості психологічної експертизи в порівняння з іншими видами діяльності: психодіагностика, наукове дослідження, моніторинг, контроль, інспектування»*

2. *«Історія розвитку психологічної експертизи за кордоном і в Україні»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.

2. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.

3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.

4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.

5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.

6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.

7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006

8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.

9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.

10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.

11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.

12. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.

13. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.

14. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.

15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.

16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.

17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.

18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.

19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.

20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.

21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурич Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. *Психологический журнал*. 1989. № 2. С. 81-89.

2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.

3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.

4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.

5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 175-176

6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. *Психологическая наука и образование*. 2003. № 2. С. 36-43.

7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.

8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Х.арків: ХНУВС, 2016. 300 с.

9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.

10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.

11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.

12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной

практике. СПб: Речь, 2002. 255с.

13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.

14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.

15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.

16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы *Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности* / под. ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.

17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.

18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Тема № 2. Етапи та технологія проведення психологічної експертизи

План

1. Основні етапи і завдання психологічної експертизи.
2. Особливості підготовчого етапу:
 - вивчення об'єкта експертизи;
 - побудова гіпотези;
 - забезпечення позитивної комунікації з респондентами.
3. Необхідні умови для проведення експертизи (запит на проведення експертизи, наявність об'єкта, процедурних правил, визначеної шкали оцінювання).
4. Джерела і правила збирання фактичної інформації.

Контрольні питання

1. Переліchte відомі вам етапи проведення психологічної експертизи.
2. Дайте характеристику основним етапам проведення психологічної експертизи
3. Що є визначальним при виборі психодіагностичного інструментарію для проведення експертизи?
4. Назвіть основні вимоги до оформлення і подання експертної документації при вирішенні експертних задач.

5. Які особи та установи можуть залучатись до проведення експертизи?

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. *«Обставини та умови застосування психологічної експертизи»*
2. *«Складові професійної компетентності експерта-психолога»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.
3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.
4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихология: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихология. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психология личности: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.

17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.

18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.

19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.

20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.

21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурич Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. *Психологический журнал*. 1989. № 2. С. 81-89.

2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.

3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.

4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.

5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 175-176

6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. *Психологическая наука и образование*. 2003. № 2. С. 36-43.

7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.

8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Х.арків: ХНУВС, 2016. 300 с.

9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.

10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.

11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.

12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.

13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. /

под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.

14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.

15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.

16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы *Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности* / под. ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.

17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.

18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Тема №3. Психолого-педагогічна експертиза.

План

1. Структура, цілі і завдання психолого-педагогічної експертизи.
2. Експертиза готовності до шкільного навчання ("шкільної зрілості").
3. Експертиза причин неуспішності ("труднощів навчання").
4. Експертиза аномалій розвитку і виховання ("особистісного дефекту").
5. Експертиза соціально-дезадаптивної поведінки ("важковихованості").
6. Експертиза професійної компетентності педагогів.

Контрольні питання

1. Хто може виступати замовником психолого-педагогічної експертизи?
2. Які існують типи запитів на психолого-педагогічну експертизу?
3. Що таке «психологічна карта експертного дослідження»?
4. В чому полягають особливості педагогічних конфліктів?
5. Назвіть функції психолога у структурі психолого-педагогічної експертизи професійної компетентності педагога.

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. *«Особливості психолого-педагогічної експертизи причин між особових конфліктів в навчальній діяльності»*

2. *«Поняття важковихованості та її основні причини»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.
3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.
4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.

17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.

18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.

19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.

20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.

21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурич Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. Психологический журнал. 1989. № 2. С. 81-89.

2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.

3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.

4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.

5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Соціальна психологія. 2005. № 2 (10). С. 175-176

6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. Психологическая наука и образование. 2003. № 2. С. 36-43.

7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.

8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2016. 300 с.

9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.

10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.

11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.

12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.

13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.
14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.
15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.
16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности / под ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.
17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.
18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.
19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.
20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Тема №4. Психолого-медико-педагогічна експертиза

План

1. Підстави діяльності, склад, цілі і завдання ПМПК.
2. Предмет ПМПК - відхилення в психофізичному розвитку дитини.
3. Поняття психофізичної "норми", патології і відхилень у розвитку.
4. Причини аномального розвитку. Первинний і вторинний дефекти

Контрольні питання

1. Хто може виступати замовником психолого-педагогічної експертизи?
2. Які існують типи запитів на психолого-педагогічну експертизу?
3. Що таке «психологічна карта експертного дослідження»?
4. В чому полягають особливості педагогічних конфліктів?
5. Назвіть функції психолога у структурі психолого-педагогічної експертизи професійної компетентності педагога.

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. *«Причини аномального розвитку. Первинний і вторинний дефекти»*
2. *«Проблема здоров'я в психології»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351 с.: ил.
3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.
4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367 с.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.
18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.
19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.

20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.

21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурин Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. Психологический журнал. 1989. № 2. С. 81-89.

2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.

3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.

4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.

5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Соціальна психологія. 2005. № 2 (10). С. 175-176

6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. Психологическая наука и образование. 2003. № 2. С. 36-43.

7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.

8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Х.арків: ХНУВС, 2016. 300 с.

9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.

10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.

11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.

12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.

13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.

14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.

15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.

16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности / под ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.

17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.

18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Тема №5. Медико-соціальна експертиза

План

1. Структура, цілі і завдання експертизи в роботі МСЕК.
2. Етапи і методи медико-соціальної експертизи.
3. Психопатологія життєдіяльності: обмеження та інвалідизація.
4. Професійний діагноз - оцінка працездатності хворих.
5. Вивчення соціально-психологічних чинників (соціальна, трудова експертиза).

Контрольні питання

1. Визначте об'єкт, предмет і задачі медико-психологічної експертизи.
2. Назвіть основні компетенції проблем медико-психологічної експертизи.
3. В чому полягає особливість проведення експертизи психопатологій?
4. Зазначте особливості проведення психологічної експертизи психічного здоров'я.
5. Яким чином відбувається експертна психологічна оцінка ефективності психотерапевтичного впливу на клієнта

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. *«Коло осіб, що направляються на МСЕК та групи інвалідності»*
2. *«Особливості вивчення медико-біологічних факторів життєдіяльності та працездатності досліджує мого під час проведення медико-психологічної експертизи»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.
3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.
4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 n53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.
18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.
19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.

20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.

21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурин Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. Психологический журнал. 1989. № 2. С. 81-89.

2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.

3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.

4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.

5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Соціальна психологія. 2005. № 2 (10). С. 175-176

6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. Психологическая наука и образование. 2003. № 2. С. 36-43.

7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.

8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2016. 300 с.

9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.

10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.

11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.

12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.

13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.

14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.

15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.

16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности / под ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.

17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.

18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Тема№6. Соціально-психологічна експертиза

План

1. Социально-психологические методы оценки и анализа динамических процессов в малой и большой группе.

2. Методы анализа социальных ожиданий и настроений.

3. Методы анализа формирования групповых интересов и представлений.

4. Методы оценки эффективности деятельности «команды» в організації.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю «фокус-групи».

2. Які існують етапи проведення фокус-груп?

3. Назвіть діагностичні процедури ассесменту.

4. В чому полягає особливість політичного маркетингу?

5. Перелічите методи аналізу, що використовуються у соціально-психологічній експертизі

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або ессе, або презентації тощо)

1. *«Методи дослідження політичної комунікації»*

2. *«Методи аналізу впливу СМІ»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.

2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.

3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.
4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихология: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихология. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психология личности: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.
18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.
19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.
20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.
21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.

22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батулин Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. Психологический журнал. 1989. № 2. С. 81-89.
2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.
4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.
5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Соціальна психологія. 2005. № 2 (10). С. 175-176
6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. Психологическая наука и образование. 2003. № 2. С. 36-43.
7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.
8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Х.арків: ХНУВС, 2016. 300 с.
9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.
10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.
11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.
12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.
13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.
14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.
15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.
16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности / под ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.
17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.
18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Тема №6. Судово-психологічна експертиза

План

1. Об'єкт, предмет СПЕ.
2. Судові експертизи за участю психолога.
3. Структура, цілі і завдання судово-психологічної експертизи.
4. Види судово-психологічної експертизи.
5. Методи і процедури психодіагностики в структурі СПЕ.
6. Експертний висновок. Проведення диференційно-діагностичного обстеження і надання відповідей на процесуально-правові запитання.

Контрольні питання

1. Перелічте предмет, об'єкт і завдання судово-психологічної експертизи.
2. Які питання входять в коло компетенцій судово-психологічної експертизи.
3. Які існують види судово-психологічної експертизи?
4. Що є основним критерієм при визначенні злочинних дій?
5. В яких видах судових експертиз бере участь психолог?
6. За яких умов висновок судово-психологічної експертизи може бути визнаний необґрунтованим?
7. Перелічте основні правила оформлення акту судово-психологічної експертизи.

Завдання для індивідуальної роботи (теми рефератів або есе, або презентації тощо)

1. *«Участь психолога у судовому засіданні»*
2. *«Етичні проблеми судово-психологічної експертизи»*
3. *«Комплексна судова психолого-мистецтвознавча експертиза»*
4. *«Психолого-сексологічна експертиза в судовому процесі»*

Рекомендована література

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.
3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.

4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихологія: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.
18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.
19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.
20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-еизд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.
21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурич Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. Психологический журнал. 1989. № 2. С. 81-89.
2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.
4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.
5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Соціальна психологія. 2005. № 2 (10). С. 175-176
6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. Психологическая наука и образование. 2003. № 2. С. 36-43.
7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.
8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Х.арків: ХНУВС, 2016. 300 с.
9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.
10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.
11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.
12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.
13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.
14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.
15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.
16. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности / под. ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.
17. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.
18. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

19. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

20. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Визначте та запишіть у зошит права та обов'язки суб'єктів психологічної експертизи

2. Наведіть приклади необхідності застосування психологічної експертизи в різних галузях людської життєдіяльності, спираючись на критерії експертного аналізу.

3. Визначте та обґрунтуйте методи проведення експертизи шкільної дезадаптації в молодшому шкільному віці, підлітковому та юнацькому віці.

4. Складіть порівняльну таблицю змісту діяльності психолога-експерта в клініці соматичних та психічних захворювань.

5. Письмово зазначте особливості проведення психологічної експертизи психічного здоров'я.

6. Визначте профіль особистості для посади «психолог організацій».

7. Проаналізуйте зміст дослідно-експериментальної діяльності психолога судово-психолого-психіатричній експертизі.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем.

Тематика есе:

1. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.
2. Матеріали, які направляються для проведення СПЕ.
3. Постановка та теоретичне обґрунтування питання про аномальний афект.
4. Види емоційних станів.
5. Основні складові СПЕ емоційних станів.
6. Оцінювання феноменології емоційних станів.
7. Особи та установи, які можуть залучатись як експерти для проведення судово-психологічної експертизи (СПЕ).
8. Проведення СПЕ за матеріалами справ.

9. Права і обов'язки психологів - експертів.
10. Оцінювання ситуації, особистості, індивідуальних рис характеру і тимчасових негативних факторів впливу на людину.
11. Емоційні реакції, що суттєво не впливають на кримінальну поведінку.
12. Афект в практиці експерта-психолога.
13. СПЕ особливостей особистості при групових правопорушеннях.
14. Відставання в психічному розвитку – медичний та психологічний зміст.
15. СПЕ з визначення безпорадного стану повнолітніх, потерпілих від статевих злочинних дій.
16. Експертна оцінка здатності давати свідчення.
17. Посмертна СПЕ психічного стану осіб при самогубстві.
18. Повторна судово-психологічна експертиза.
19. Психологічні засади індивідуалізації відповідальності при призначенні покарання.
20. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза.
21. Функції, ролі та принципи взаємодій експертів-психіатрів та експертів-психологів.
22. Оформлення результатів комплексної судової психолого-психіатричної експертизи.
23. Загальні питання осудності в кримінальному судочинстві.
24. Загальні питання неосудності в кримінальному судочинстві.
25. Загальні питання недієздатності у цивільному процесі.
26. Доказове значення експертного висновку в процесуальному і пізнавальному аспектах.
27. Співвідношення даних показників у підекспертного з соціальними, цивільно-правовими або кримінально-правовими нормами, а також вимогами досліджуваної ситуації.
28. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.
29. Послідовність експертного аналізу та встановлення причинно-наслідкової залежності.
30. Експертне дослідження, що пов'язане з виконанням людиною професійних функцій в галузі управління сучасною технікою.

Порядок оцінювання

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в таблиці 1

Таблиця 1

№	Назва теми		Форма заняття та

		Всього балів	Лекції (ведення конспекту)	Семінари (конспектування, питань, виступ, доповнення)	Практичні Заняття (опрацювання матеріалів для підготовки, успішне виконання завдань)
1	Експертиза як особливий вид діяльності психолога. Предмет, завдання, структура і принципи експертної роботи	4,5	0,5	4	-
2	Етапи та технологія проведення психологічної експертизи	4,5	0,5	4	-
3	Психолого-педагогічна експертиза	8,5	0,5	8	-
4	Психолого-медико-педагогічна експертиза	8,5	0,5	8	-
5	Медико-соціальна експертиза	8,5	0,5	8	-
6	Соціально-психологічна експертиза	8,5	0,5	8	-
7	Судово-психологічна експертиза	8,5	1	8	-
Разом		52	4	48	-
Виконання завдань для самостійної роботи				4	
Написання есе				4	
Залік				40	
Всього				100 балів	

За ведення конспекту лекцій нараховується 0,5 бала за кожен тему, що повністю відображена у вашому конспекті. Таким чином, за роботу на лекціях ви можете отримати до 4 бали. Нагадуємо, що під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись розмовами, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття студента, що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача. Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

4 балів – курсант у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання.

3 бали – курсант володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні.

2 бали – курсант загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стисло характеристику питання.

1 бали у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні завдань на низькому рівні.

0,5 бал – курсант за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; курсант із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань.

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 4 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 1 балл за одне повністю висвітлене в конспекті питання з вищенаведеного списку. За виконання завдань для самостійної роботи ви можете отримати до 4 балів.

Кожен курсант (студент, слухач) має до кінця листопада написати та надати викладачу есе на тематику з запропонованого переліку або за власною темою узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 4 балів. При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями: 1) грамотність та оформлення – 0,5 бал; 2) відповідність змісту темі – 0,5 бал; 3) структурна логічність – 1 бал; 4) аргументованість висновків – 1 бал; 5) оригінальність роботи та культура посилань на джерела – 1 бал.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді іспиту на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей. На іспиту у білеті 3 питання з переліку наведеного нижче, два теоретичні і одне практичне запитання. Кожна відповідь на теоретичне запитання дає вам до 10 балів, відповідь на практичне - до 20 балів. Якщо під час проходження курсу ви набрали 60

балів то маєте право не здавати іспит вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку

1. Предмет, об'єкт і основні завдання психологічної експертизи.
2. Види психологічної експертизи.
3. Історія розвитку психологічної експертизи за кордоном і в Україні.
4. Основні проблеми, що потребують психологічної експертизи.
5. Основні поняття та методологічні принципи експертного аналізу.
6. Особи та установи, які можуть залучатися до експертизи.
7. Процедура призначення психологічної експертизи.
8. Характеристика основних етапів проведення психологічної експертизи.
9. Необхідні умови для проведення психологічної експертизи.
10. Вибір та обґрунтування психодіагностичного інструментарію при вирішенні експертних задач.
11. Вимоги до оформлення і подання експертної документації.
12. Права та обов'язки учасників психологічної експертизи.
13. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні експертизи в освіті.
14. Складові професійної компетентності та вимоги до експертапсихолога.
15. Експертиза психологічного та соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах МОН України.
16. Гуманістична експертиза освіти.
17. Експертиза з питань навчання та інноваційно-дослідної діяльності в освіті.

18. Психолого-медико-педагогічні комісії, їх роль і функції в системі освіти. Роль психолога в роботі ПМПК.
19. Комплексне диференційно-діагностичне обстеження дитини.
20. Психологічна експертиза готовності дитини до школи.
21. Психологічна експертиза шкільної дезадаптації.
22. Психологічна експертиза розвитку пізнавальної сфери та емоційновольової сфери особистості.
23. Експертиза професійної діяльності: задачі і значення.
24. Компетенція та методика проведення професійно-психологічної експертизи.
25. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні професійнопсихологічної експертизи.
26. Зв'язок професійно-психологічної експертизи з проблемами професійної орієнтації, професійної інформації та профвідбором.
27. Експертна оцінка робочих стосунків та психологічного клімату в колективі.
28. Експертна оцінка готовності працівників до виконання професійної діяльності та професіоналізації особистості.
29. Проблема визначення стійкої втрати працездатності.
30. Проведення професійно-психологічної експертизи на спеціальності, що потребують професійного відбору.
31. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні психологічної експертизи в організації.
32. Експертиза діяльності та розвитку організації.
33. Психологічна експертиза структури та якості ділових і особистісних стосунків в організації.
34. Особливості експертної оцінки психологічних особливостей керівника.
35. Конфліктологічна експертиза: сутність, предмет і завдання.
36. Особливості психологічної експертизи різних видів конфліктів та соціальної взаємодії.
37. Судово-психологічна експертиза: предмет, об'єкт і завдання.
38. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні судової експертизи
39. Різниця судово-психологічної та судово-психіатричної експертиз.
40. Компетенція проблем судово-психологічної експертизи.
41. Класифікація судово-психологічних експертиз.
42. Кримінально-правове значення судово-психологічної експертизи.
43. Медико-психологічна експертиза: об'єкт, предмет і задачі.

44. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні медикопсихологічної експертизи.
45. Особливості та напрями роботи експерта-психолога з психічно хворими пацієнтами
46. Особливості та напрями роботи експерта-психолога з соматично хворими людьми.
47. Основні методи експертизи в клініці психічних та соматичних захворювань.
48. Методика проведення експертизи психопатологіях.
49. Особливості проведення психологічної експертизи психічного здоров'я.
50. Експертна психологічна оцінка ефективності психотерапевтичного впливу на клієнта.

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: Книга 1; Пер. с англ. / под ред. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского; Предисл. К. М. Гуревича, В. И. Лубовского. Москва: Педагогика, 1982. 320 с., ил.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2004. 351с.: ил.
3. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. 478 с.
4. Гірник А. М. Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. Київ: Освіта, 2001. 383 с.
5. Зейгарник Б.В. Патопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2003. 208 с.
6. Землянська О.В. Особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 367с.

7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. наказ міністерства юстиції України 08.10.1998 п53/5 у редакції від 29.12.2006
8. Карл Гюстав Юнг. Психологические типы. Москва: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. 715 с.
9. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-е вид., випр. та доп. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности. пер. с нем.. Киев: Вища школа. Головне вид-во, 1981. 392 с.
11. Лобанова А.С., Калашнікова Л.В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
12. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихологія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ: Каравела, 2019. 184 с.
14. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 328 с.
15. Основи практичної психології / В.Панюк, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: підруч. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
16. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 204 с.
17. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. 2-е изд. доп. и перераб. СПб.: Питер, 2007. 560 с.: ил.
18. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціального інструментарію що застосовується в навчальних закладах Міністерства науки і освіти України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.
19. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.
20. Равич-Щербо И. В. и др. Психогенетика: учебник / под ред. И. В. Равич-Щербо, И. И. Полетаевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2006. 448 с.
21. Смирнов В.М. Физиология центральной нервной системы: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
22. Черноушек М. Психология жизненной среды / Пер. с чеш. И. И. Попа. Москва: Мысль, 1989. 174 с.

Допоміжна

1. Батурин Н.А. Проблема оценивания и оценки в общей психологии. *Психологический журнал*. 1989. № 2. С. 81-89.
2. Блинков Ю.А., Ткаченко В.С., Клушина И.Н. Медико-социальная экспертиза лиц с ограниченными возможностями: учебное пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 320 с.

3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник для вузов. 6-е изд. СПб: Питер, 2009. 658с.
4. Вітенко І.С., Чабан О.О. Основи загальної і медичної психології. Київ: Укрмедкнига, 2003. 344 с.
5. Гірник А.М. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. *Соціальна психологія*. 2005. № 2 (10). С. 175-176
6. Гуружапов В.А. Вопросы экспертизы современных образовательных технологий. Анализ и экспертиза в образовании. *Психологическая наука и образование*. 2003. № 2. С. 36-43.
7. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби освіти України / упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко. Київ, 2011. 340 с.
8. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. Х.арків: ХНУВС, 2016. 300 с.
9. Крулехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании. Москва: Академия, 2002. 112 с.
10. Кудрявцев И.А. Судебно-психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 497 с.
11. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: навч. посіб. Чернівці, 2004. 234 с.
12. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. СПб: Речь, 2002. 255с.
13. Медицинская и судебная психология: курс лекций: учеб. пособ. / под ред. Т.Б.Дмитриевой. 2-е изд., испр. Москва: Генезис, 2009. 605 с.
14. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: учеб. пособ. 5-е изд. Москва, 2005. 489 с.
15. Печерникова Т.П., Морозова Н.Б., Смирнова Т.А., Литвиненко И.В. Психогенные состояния у несовершеннолетних потерпевших: метод. реком. Москва, 1993. 564 с.
16. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии / под ред. А.А.Крылова. Львов, 1990. 272 с.
17. Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України: Наказ МОН Ук-раїни № 330 від 20.04.01.
18. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 234 с.
19. Сафуанов Ф.С. Гуманитарная экспертология: актуальные проблемы и перспективы *Экспертиза в современном мире: от знания к деятельности* / под ред. Иванченко Г.В., Леонтьева Д.А. Москва: Смысл, 2006, с. 51-62.
20. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П. Психологическая экспертиза несовершеннолетних в уголовном процессе. Москва, 2001. 265 с.
21. Судебно-психологические экспертные критерии диагностики аффекта у обвиняемого: пособ. для врачей / под ред. Т. Б. Дмитриевой, Е.В.Макушкина. Москва, 2004. 128 с.

22. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядипломної освіти / за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: ІНКОЛС, 2005. 366 с.

23. Экспертизы в судебной практике: учеб. пособ. / уклад. В.И. Гончаренко. Київ: "Юрінком Інтер". 2010. 289 с.

Інформаційні ресурси

1. Научная электронная библиотека <http://elibrary.ru/defaultx.asp>
2. Наукова періодика України <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>
3. Экзистенциальная и гуманистическая психология (информационный сайт) <http://hpsy.ru/>
4. Библиотека Института психотерапии и клинической психологи <http://www.psyinst.ru/library.php>
5. Полнотекстовая база данных изданий по психологии и педагогике http://psyjournals.ru/journal_catalog/index.shtml
6. Московский психологический журнал <http://magazine.mospsy.ru/>
7. Электронные психологические словари по психологии. (<http://azps.ru/handbook/>; <http://psi.webzone.ru/>)
8. Конфліктологічна експертиза: від мистецтва до технології. Український центр політичного менеджменту. – К., 2003-2004. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=25&c=327>.